

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

**ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ
ТА ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ**
Збірник наукових праць

Випуск 8 (27)

Житомир – 2019

Засновники:

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Редакційна колегія:**Головний редактор – Костюкевич В. М.**, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).**Відповідальний редактор – Кутек Т. Б.**, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир, Україна).**Відповідальний секретар – Щепотіна Н. Ю.**, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна). **Члени****редакційної колегії:**

- Абаласей Беатріче** доктор наук, професор, Ясський університет імені Александру Іоана Кузи (м. Ясси, Румунія).
- Ахметов Р. Ф.** доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир, Україна).
- Воншик Яцек** доктор габілітований, професор Університет гуманістично-природничий імені Яна Длугоша (м. Ченстохове, Польща).
- Врублевський Є. П.** доктор педагогічних наук, професор, Гомельський державний університет імені Франциска Скорини (м. Гомель, Республіка Білорусь).
- Гаврилова Н. В.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).
- Гакман А. В.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна).
- Грузевич І. В.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).
- Драчук А. І.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).
- Індика С. Я.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна).
- Онищук В. Є.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).
- Собко І. М.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (м. Харків, Україна).
- Стасюк І. І.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна).
- Фурман Ю. М.** доктор біологічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна).
- Шепеленко Т. В.** кандидат наук з фізичного виховання та спорту, завідувач кафедри фізичного виховання та спорту, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків, Україна).
- Шинкарук О. А.** доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, Національний університет фізичного виховання та спорту України (м. Київ, Україна).

Збірник рекомендовано до друку:

вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № __ від __. __. 2019 року)

вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № __ від __. __. 2019 року)

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора філософії (кандидата наук) і доктора наук (Додаток 12 до наказу Міністерства освіти і науки України № 820 від 11.07.2016 р.).

У збірнику наукових праць з галузі фізичної культури та спорту висвітлюються теоретичні й прикладні аспекти фізичного виховання різних груп населення, медико-біологічні проблеми фізичного виховання та фізичної реабілітації, розкриваються закономірності спортивного тренування.

Реєстраційний № КВ 22031 – 11931 ПП
від 22.04.2016 р.© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
© Житомирський державний університет імені Івана Франка**За достовірність інформації відповідальність несуть автори статей.**

Маркович Олексій, Коробко Лариса, Рижковський Володимир, Чижешин Борис	277
АЛГОРИТМІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ-РЕАБІЛІТОЛОГІВ	
Мацейко Ірина, Камоцький Олександр, Онищук Вікторія	283
ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКЛАДНОЇ КІНЕЗІОЛОГІЇ У ПАЦІЄНТІВ З МІОФАСЦІАЛЬНИМ БОЛЬОВИМ СИНДРОМОМ	
Мулик Катерина, Мулик Вячеслав	289
ВПЛИВ ЗАНЯТЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ НА МОРФО- ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН ШКОЛЯРІВ 13–15 РОКІВ	
Мягига Олена, Таможанська Ганна, Улаєва Лариса	296
КОМПЛЕКСНОЕ ПРИМЕНЕНИЕ СРЕДСТВ ФИЗИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ ПРИ ДЕТСКОМ ЦЕРЕБРАЛЬНОМ ПАРАЛИЧЕ	
Одинець Тетяна, Бандуріна Катерина	304
ФАКТОРНА СТРУКТУРА ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПОКАЗНИКІВ У ЖІНОК З ПОСТМАСТЕКТОМІЧНИМ СИНДРОМОМ З РІЗНИМИ РІВНЯМИ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ	
Сулима Алла, Ломинога Сергій, Кандаєв Віталій, Коліжук Віталій	310
ВПЛИВ ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ ПЛАВАННЯМ НА МОРФО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН ХЛОПЧИКІВ 2–4 КЛАСІВ	
Христова Тетяна	317
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ СТУДЕНТІВ З БРОНХІТОМ	
IV. НАУКОВИЙ НАПРЯМ	
ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ	
Булгаков Олексій, Саранча Микола, Кафтанова Тетяна, Домбровська Олена	323
ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ	
Войтенко Сергій	329
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРУПОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В МАЛИХ ГРУПАХ	
Грибан Григорій	336
УПРАВЛІННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР	
Кароєва Тетяна, Коляструк Ольга, Гребеньова Валентина, Жмуд Наталка	342
УСВІДОМЛЕННЯ СПОРТУ ЯК КУЛЬТУРНОЇ ПРАКТИКИ В ІМПЕРСЬКІЙ ПРОВІНЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПОДІЛЛЯ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.)	
Нестеренко Наталія	348
ОСОБЛИВОСТІ ВИСТУПУ ЗБІРНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНИ НА ЧЕМПІОНАТАХ СВІТУ З ПЛАВАННЯ В ЛАСТАХ	
Сутула Василь	356
ПАРАДИГМА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	
Табінська Світлана, Черкашина Людмила	361
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ СПОРТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	
Шинкарук Оксана, Бишевець Наталія, Яковенко Олена, Харченко Лариса	367
ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ	
Яворська Тетяна, Крук Алла, Кафтанова Тетяна	374
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ	

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРУПОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ В МАЛИХ ГРУПАХ

Сергій Войтенко

Вінницький національний аграрний університет

Анотації:

Актуальність теми дослідження. Формування групової ефективності в малих групах не відбувається лінійним шляхом ця якість часто відзначається унікальністю командної взаємодії, особливостями функціональних навантажень кожного з її учасників, інтелектуальними, емоційними та поведінковими ресурсами конкретного групового суб'єкта, що обумовлює актуальність даної теми. **Мета** – визначити психологічні основи формування групової ефективності в малих групах. **Методи дослідження.** Теоретичний аналіз наукової і методичної літератури, психолого-педагогічний експеримент (анкетування та психодіагностичне тестування), методи математичної статистики. У дослідженні брали участь кваліфіковані спортсмени (231 осо-

Psychological Bases of Formation of Group Efficiency in Small Groups

Actuality. Formation of group effectiveness in small groups does not occur linearly, this quality is often marked by the uniqueness of team interaction, the peculiarities of the functional load of each of its participants, the intellectual, emotional and behavioral resources of a particular group subject, which makes the topic relevant. **Objective:** to determine the psychological basis for forming group effectiveness in small groups. **Research methods.** Theoretical analysis of scientific and methodological literature, psychological and pedagogical experiment (questioning and psycho-diagnostic testing), methods of mathematical statistics. The study involved qualified

Психологические основы формирования групповой эффективности в малых группах

Актуальность темы исследования. Формирование групповой эффективности в малых группах не происходит линейным путем это качество часто отмечается уникальностью командного взаимодействия, особенностями функциональных нагрузок каждого из ее участников, интеллектуальными, эмоциональными и поведенческими ресурсами конкретного группового субъекта, что обуславливает актуальность данной темы. **Цель** – определить психологические основы формирования групповой эффективности в малых группах. **Методы исследования.** Теоретический анализ научной и методической литературы, психолого-педагогический эксперимент (анкетирование и психодиагностическое тестирование), методы математической статистики. В исследовании принимали участие кваліфіковані спортсмени (231 человек) спортивных команд которые были распределены по количеству участников в составе. Результаты работы и ключевые выводы. При сравнительном анализе групповой субъективности спортивных команд было выявлено достоверное отличие по всем исследуемым показателям. Выше среднее значение (50,8±6,8) зафиксировано у команд гребля на байдарках и каное и бадминтона, им свойственны действия сплоченности, чувство взаимной ответственности за успех и неудачу. По оценке групповой эффективности достоверное отличие зафиксировано по показателям «единство» (H=16,23; p<0,01), «подготовленность» (H=16,94; p<0,01) и «усилия» (H=16,23; p<0,01), где повышение данных происходило от команд с большим составом участников к командам с меньшим их количеством. Установлено, что с уменьшением количественного состава участников команды (малой группы) происходит повышение психологической основы формирования их групповой эффективности, что положительно отражается теснотой отношений и высокой согласованностью совместных действий ради достижения высокого командного результата.

ба) спортивних команд які були розподілені за кількістю учасників у складі.

Результати роботи та ключові висновки. При порівняльному аналізі групової суб'єктності спортивних команд було виявлено достовірну відмінність за усіма досліджуваними показниками. Найвище середнє значення (50,8±6,8) зафіксовано у команд веслування на байдарках і каное та бадмінтону, їм властиві дії згуртованості, почуття взаємної відповідальності за успіх і невдачу. За оцінкою групової ефективності достовірну відмінність зафіксовано за показниками «єдність» (H=16,23; p<0,01), «підготовленість» (H=16,94; p<0,01) та «зусилля» (H=16,23; p<0,01), де зростання даних відбувалося від команд з більшим складом учасників до команд із меншою їх кількістю. Установлено, що зі зменшенням кількісного складу учасників команди (малой групи) відбувається підвищення психологічної основи формування їх групової ефективності, що позитивно відображається тісною відносин та високою узгодженістю спільних дій заради досягнення високого командного результату.

athletes (231 individuals) of sports teams, which were divided by the number of participants in the composition.

Results of work and key conclusion. A comparative analysis of the group subjectivity of sports teams revealed a significant difference in all the studied indicators. The highest mean values (50,8±6,8) were recorded in canoe and badminton teams, characterized by cohesion, a sense of mutual responsibility for success and failure. According to the group effectiveness assessment, a significant difference was observed in the indicators of “unity” (H=16,23; p<0,01), “preparedness” (H=16,94; p<0,01) and “effort” (H=16,23; p<0,01), where data growth occurred from teams with more participants to fewer teams. It is established that with the decrease of the quantitative composition of the team members (small group) there is an increase in the psychological basis for the formation of their group effectiveness, which is positively reflected by the close relationship and high coherence of joint actions in order to achieve a high team result.

Ключові слова:

спортивні команди, групова суб'єктність, склад учасників, спільні дії, взаємодія.

sports teams, group subjectivity, composition of participants, joint actions, interaction.

спортивные команды, групповая субъектность, состав участников, совместные действия, взаимодействие.

Постановка проблеми. Проблема вивчення спільної діяльності в сучасному спорті, за останній час, набула суттєвого наукового розширення [7, 8, 13, 15]. При взаємодії з оточенням суб'єкти спортивної діяльності, безперервно стикаються з ситуаціями вибору різних способів реалізації власної активності залежно від поставлених завдань, індивідуальних особливостей, умов навколишньої реальності, а також особливостей партнерів, які взаємодіють з ними [5].

Спорт висуває жорсткі вимоги до ефективності індивіда, як в індивідуальній, так і в груповій діяльності. У групових видах спорту ключове значення для результативності команди набуває феномен групової ефективності, який розуміється як функціональне розширення індивідуальної ефективності, хоч і не еквівалентне сумі індивідуальних самоефективностей групи. Водночас феномен групової ефективності почали розуміти як переконання групи у власних можливостях організовувати й виконувати спільні дії, необхідні для досягнення результату [2].

Групова ефективність – один із показників успішності групової активності якісної і кількісної оцінки, що відображає відносини досягнутого результату і результату бажаного, запланованого або максимально досяжного [1]. Різноманітність підходів до вивчення групової ефективності свідчить про те, що вона являє собою складний соціально-психологічний феномен.

Суб'єктна концепція малої групи (спортивної команди) є основою нового наукового напрямку психології спорту [3]. В даній концепції під груповим суб'єктом розуміється системна і динамічна якість соціальної групи взаємопов'язаних і взаємодіючих людей, яка виявляється тоді, коли діє як єдине ціле в значущих соціальних ситуаціях, виконує різні види спільної активності. Групова суб'єктність – можливість і здатність групи проявляти себе як суб'єкта, інтенція, яка залежно від волевиявлення групового суб'єкта, може бути реалізована чи ні або, принаймні, в різних сферах і видах внутрішньої і між групової активності може актуалізуватися неоднаково, з різним ступенем виразності.

Динаміка розвитку групового суб'єкта має подвійний характер який складається із рівня (кількісного і якісного співвідношення підструктур особистості, рівня спільної активності і типу його самосприйняття) та етапів розвитку (зміна домінуючого типу потенційної, реальної, рефлексуючої суб'єктності) [11].

Поняття «група» трактується як обмежена за величиною спільність, яка виділяється з соціального цілого, або об'єднання людей, пов'язаних участю в якомусь виді діяльності, заснова-ному на системі відносин. Група повинна володіти рядом ознак: характер виконуваної діяльності, загальна (групова) мета діяльності, загальні для групи форми контролю, рівень розвитку та ін.

Мала група – невелика група людей (від 3 до 15 осіб), які об'єднані спільною соціальною діяльністю, знаходяться в безпосередньому спілкуванні, сприяють виникненню емоційних відносин, виробленню групових норм і розвитку групових процесів.

Отже, при організації та здійсненні навчально-тренувального процесу варто безперервно здійснювати аналіз психологічних особливостей спортивної команди, передусім її суб'єктності. У свою чергу, групова суб'єктність сприяє актуалізації суб'єктності окремого індивіда, збагаченню суб'єктного досвіду шляхом включення в різні види групової ефективності тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження встановив існування різних поглядів та концептуальних підходів щодо розвитку якостей спільної діяльності спортсменів, які глибоко вивчали вітчизняні й зарубіжні науковці [5, 8, 14–17].

Характерні для групи особливості виокремлює В. М. Бехтерев, де спільний інтерес і єдність мети обумовлює зв'язок окремих її членів, причому чим більше спільних інтересів, тим більша єдність групи. В якості інших значущих факторів він

виокремив: склад індивідів, які входять у групу, їх мету, стиль спілкування, характер взаємовідносин, а також власний настрій, спостереж-ливість та чутливість, погляди, судження і дії. Б. В. Беляєв уперше звернув увагу на зовнішню і внутрішню (формальну і неформальну) структуру групи [9].

З точки зору Є. Ільїна, спортивна команда, як реальна мала група, характеризується спільною для всіх її членів метою. Спільність мети призводить до інших характеристик малої групи, зокрема до взаємодії. Адже велика мета може бути досягнута, як правило, за допомогою членів команди. Важливою ознакою малої групи є також почуття співпричетності до неї. Вищою формою зрілості малої групи є формування колективу, коли група підкорює свою діяльність високим суспільним ідеалам, коли вона вирішує завдання, що є корисними для суспільства [6].

Згідно моделі Стейнера, індивідуальна здібність – найбільш важливий аспект для команди, отже, команда, що складається з кращих спортсменів, буде, як правило, досягати успіху. Однак модель Стейнера передбачає, що дійсна продуктивність не завжди відповідає потенційній продуктивності. Відповідність буде досягнуто лише в тому випадку, якщо команда ефективно використовує наявні в її розпорядженні «ресурси», тоді дійсна продуктивність досягне потенційної продуктивності. Насправді ж продуктивність команди, як правило, поступається потенційній зважаючи помилкових групових процесів. В умовах команди груповий процес являє собою комплекс взаємодій, що дозволяють трансформувати індивідуальні «ресурси» в колективну діяльність.

Величина групи не робить прямого і однозначного впливу на успішність її діяльності. Однак збільшення або зменшення кількості членів в залежності від завдання групи, її структури і взаємин може вплинути на результати роботи. Психологічні наслідки збільшення або зменшення кількості членів групи різні, можуть бути як позитивними так і негативними [12].

Позитивні: зі збільшенням групи (команди) з'являється більше людей з яскраво вираженою індивідуальністю. Це створює сприятливі умови для широкого і різнобічного обговорення різних питань, розподілу обов'язків між її членами відповідно їх можливостей і здібностей в інтересах справи, збору і переробці за один і той же час більшої кількості інформації, а також у великій групі більша кількість людей може брати участь у виробленні і прийнятті рішення, зважуванні і оцінці його позитивних і негативних сторін.

Негативні: зі збільшенням числа членів групи (команди) може зменшуватися її згуртованість, зростати ймовірність утворення і розпаду на дрібні угруповання. Це істотно ускладнює досягнення єдності в обговоренні групових питань, нею важко керувати, організовувати взаємодію її членів, налагоджувати між ними нормальні ділові і особисті взаємини, статус і авторитет одних її членів росте, інших – зменшується, збільшується психологічна дистанція.

Можливості для розвитку і використання своїх здібностей, задоволення потреб у спілкуванні, самовираженні, визнання у одних членів групи зростають, у інших – зменшуються, що створює несприятливі умови для розвитку особистості; зі збільшенням групи середній внесок кожного учасника в підсумках спільної діяльності зазвичай знижується. З зростом групи зазвичай підвищується її «ресурс талантів». Це збільшує ймовірність прийняття оптимальних рішень. Для завдань, що мають багато альтернативних варіантів рішення, ця обставина є досить істотним.

Мета дослідження. Визначити психологічні основи формування групової ефективності в малих групах.

Матеріал і методи дослідження. У дослідженні брали участь кваліфіковані спортсмени віком 17–28 років (231 особа) спортивних команд. Команди були розподілені за кількістю учасників у складі: хокею на траві, футболу – 11 осіб; міні-футболу, волейболу, баскетболу, фехтування, легкої атлетики та плаванню

(естафета), 4–6 осіб; веслуванню на байдарках і каное, бад-мінтону 2 особи.

Нами були використані наступні методи та методики дослідження: теоретичний аналіз наукової і методичної літератури з проблеми дослідження; психолого-педагогічний експеримент (анкетування та психодіагностичне тестування спортсменів за допомогою тест-опитувальника «Типи групової суб'єктності» [4] та «Групова ефективність спортивної команди» [10]; методи математичної статистики (середніх величин, ранжування результатів, непараметричний дисперсійний аналіз Крускала–Уолліса).

Результати дослідження та їх обговорення. Розвиток спільної діяльності показників групової суб'єктності та групової ефективності команди залежить від знань, здібностей, умінь і навичок кожного її члена. Водночас участь у спільних діях збагачує знання кожного спортсмена, удосконалює його здібності та навички. Цю ефективність традиційно пов'язують з розвитком індивідуальних умінь конкретної спортивної спеціалізації, ступенем компетентності у питаннях регуляції персональної активності для досягнення спільної мети, якістю навичок групової (командної) взаємодії, а також кількісним її складом. Проте реальне підвищення групової ефективності не відбувається лінійним шляхом її якості часто відзначається унікальністю командної взаємодії, особливостями функціональних навантажень кожного з її учасників, інтелектуальними, емоційними та поведінковими ресурсами конкретного групового суб'єкта.

При порівняльному аналізі результатів *групової суб'єктності* спортивних команд (малих груп) було виявлено достовірну відмінність за усіма досліджуваними показниками (табл. 1).

Статистично достовірну відмінність результатів виявлено за показником «потенційна суб'єктність» ($H=7,97$; $p<0,05$; $v=3$). Найвищі значення ($50,82\pm 8,3$) зареєстровано у спортивних командах веслування на байдарках і каное та бадмінтону де склад команди два чоловіка. Найнижче значення ($47,29\pm 0,7$) зареєстровано у командах хокею на траві та футболу склад яких одинадцять чоловік. Це свідчить про взаємопов'язаність і взаємозалежність охоплених індивідів, між якими встановлено певні взаємовідносини і взаємозв'язки, що є соціально-психологічною передумовою формування з групи єдиного суб'єкта різних видів спільної активності. Групі властиві дії згуртованості, почуття взаємної відповідальності за успіхи і невдачі.

Статистично достовірну відмінність зафіксовано за показником «реальна суб'єктність» ($H=23,62$; $p<0,01$; $v=3$). Найвищі значення ($52,32\pm 7,8$) було виявлено у командах веслування на байдарках і каное та бадмінтону, що, очевидно, дозволяє такій групі виступати єдиним цілим по відношенню до інших соціальних об'єктів або до самих себе. Причому мається на увазі будь-який прояв спільної активності, а не тільки її ефективних розвинених оптимальних форм. У команди налагоджено формулювання єдиних цілей, взаємне інформування, прийняття спільних рішень та їх здійснення, дотримання групових норм і цінностей. Водночас найнижчий показник ($46,41\pm 0,7$) зафіксовано у командах хокею на траві та футболу.

Порівняльна характеристика показників групової ефективності та групової та суб'єктності спортивних команд

Показник		Команда			Н	Р
		Хокей на траві Футбол (11 чол.) n = 70	Баскетбол Волейбол Міні-футбол Фехтування Легка атлетика (естафета) Плавання (естафета) (4-6 чол.) n = 139	Веслування на байдарках і каное Бадмінтон (2 чол.) n = 22		
		± S	± S	± S		
Групова суб'єктність	Потенційна суб'єктність	47,29 ± 0,7	49,81±6,8	50,82 ± 8,3	7,97	0,05*
	Реальна суб'єктність	46,41 ± 0,7	49,56±8,6	52,32 ± 7,8	23,62	0,01*
	Рефлексууюча суб'єктність	46,41 ± 0,7	48,73±7,3	49,27 ± 8,1	8,08	0,05*
	Середнє значення	46,7 0 ± 0,2	49,37±6,4	50,80 ± 6,8	15,58	0,01*
Групова ефективність	Здібність	30,87 ± 6,4	30,88±5,6	33,50 ± 2,9	4,73	0,096
	Єдність	28,37 ± 9,2	31,26±4,8	32,86 ± 6,2	16,23	0,01*
	Стійкість	30,34 ± 8,5	30,47±4,8	32,41 ± 4,3	3,08	0,21
	Підготовленість	30,19 ±11,3	31,38±5,4	35,36 ± 4,0	16,94	0,01*
	Зусилля	29,87 ± 9,9	31,12±4,9	33,05 ± 5,4	9,28	0,01*
	Середнє значення	29,83 ± 9,1	31,02±4,1	33,44 ± 3,9	1,71	0,41

Примітка. * – показники, які є достовірно відмінними за Н-критерієм ($n = 231$, $v=3$, $N_{кр} (p < 0,05) = 7,81$; $N_{кр} (p < 0,01) = 11,34$)

Також статистично вірогідну відмінність зафіксовано за показником «рефлексууюча суб'єктність» ($N=8,08$; $p<05$; $v=3$). Найрезультативніші значення за цим параметром також виявлено у спортивних командах веслування на байдарках і каное та бадмінтону ($49,27\pm8,1$). Це вказує на психологічну єдність та розвинене почуття «Ми» в команді, яка здатна оцінювати власний потенціал, співвідносити його з груповими домаганнями, здійснювати самоаналіз власних сильних і слабких сторін, а також спільно обговорювати мету і завдання, які стоять перед командою. Найнижчі показники ($46,41\pm0,7$) виявлено у командах хокею на траві та футболу, що, вочевидь, характеризується заниженням групової саморефлексії.

Вірогідна відмінність показника «середнє значення» ($N=15,58$; $p<0,01$; $v=3$), засвідчує найвище значення ($50,80\pm6,8$) у командах з найменшим складом учасників. Та поступове зниження даних відповідно розміру кількості її членів.

За показниками оцінки *групової ефективності* спортивних команд (малих груп), сприйняття спортсменами здібностей своєї команди організувати та виконувати спільні дії для реалізації поставлених командних завдань встановлено відмінність за показниками «єдність» ($N=16,23$; $p<0,01$; $v=3$), «підготовленість» ($N=16,94$; $p<0,01$; $v=3$) та «зусилля» ($N=16,23$; $p<0,01$; $v=3$). Результати аналізу наведено у таблиці 1.

Так, найвище достовірне значення ($32,86\pm6,2$) було зафіксовано за показником «єдність» у спортивних командах веслування на байдарках і каное та бадмінтону, що вказує на єдність думок, що увінчує процес вироблення групового рішення і є позитивним мотиваційним чинником як ефективної спортивної діяльності кожного спортсмена, так і групи загалом. Найнижче значення зафіксовано у командах хокею на траві та футболу.

Характерним є те, що подібна тенденція поступового зростання даних від команд де склад учасників 11 чоловік хокею на траві та футболу до складу з 2 чоловік у спортивних командах веслування на байдарках і каное та бадмінтону спостерігається і за показниками «підготовленість – оцінки внутрішньо психологічної налаштованості на конкретні змагання» та «зусилля – оцінки готовності демонструвати найкращі можливості».

Відповідно до аналізу середньостатистичних даних показників групової суб'єктності та групової ефективності спортивних команд було здійснено ранжування та встановлено рейтинг спортивних команд (табл. 2).

Узагальнені дані свідчать про те, що, команди веслування на байдарках і каное та бадмінтону де склад учасників два чоловіка за показниками групової ефективності та групової суб'єктності досліджуваних спортивних команд за рейтингом одержали найвищу суму рангів (6), очевидно, з кількісним приростом учасників у команді відбувається зниження відчуття виконання спільних дій та зусиль для досягнення групового результату. У цих командах краще розвинуті фактори спільної активності, складові якої – спільна діяльність, спілкування, взаємовідносини, взаємодія, соціальне пізнання та самопізнання, поведінка тощо.

Таблиця 2

Рейтинг спортивних команд за показниками групової ефективності та групової суб'єктності

Показник	Команда (мала група)		
	Хокей на траві Футбол	Баскетбол Волейбол Міні-футбол Фехтування Легка атлетика (естафета) Плавання (естафета)	Веслування на байдарках і каное Бадмінтон
	(11 чол.) n = 70	(4-6 чол.) n = 139	(2 чол.) n = 22
Групова взаємодія	1	2	3
Групова суб'єктність	1	2	3
Сума рангів	2	4	6

Кількість балів рейтингу у спортивних командах присвоювали за найвище значення показника – 3 найнижче – 1 бали.

Дискусія. Як стверджують науковці, величина групи не робить прямого і однозначного впливу на успішність її діяльності. Однак збільшення або зменшення кількості членів команди в залежності від їх завдання, структури і взаємин може суттєво вплинути на результати спільної роботи. Результати нашого дослідження показують що зі зменшення складу учасників команди (малої групи) існує пряма залежність формування їх групової ефективності для досягнення поставленої спільної мети.

Таким чином, за допомогою співставлення отриманої нами інформації та наявних у науковій та методичній літературі даних ми отримали нові наукові результати, ті, які удосконалили існуючі чи набули подальшого розвитку.

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що зі зменшенням кількісного складу учасників спортивних команд (малих груп) відбувається підвищення психологічної основи формування їх групової ефективності, що позитивно відображається тісністю відносин та високою узгодженістю спільних дій членів команди заради досягнення високого групового результату.

У перспективі подальших досліджень передбачається встановити соціально-психологічні умови становлення суб'єктності малих груп (спортивних команд).

Список літературних джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология: учеб. для высших учеб. заведений. 5-е изд., испр. и доп. М.; Аспект Пресс, 2008. 365 с.
2. Войтенко С.М. Психолого-педагогічні засоби регуляції спільної діяльності спортивних команд із різним типом взаємодії: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01; ЛДУФК. Львів, 2017. 23 с.
3. Гайдар К.М. Социально-психологическая концепция группового субъекта. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2013. 396 с.
4. Гайдар К.М. Социально-психологическая диагностика группового субъекта: учеб.-метод. пособ. Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, 2012. С. 30–52.
5. Журавлев А.Л., Нестик Т.А. Психология управления совместной деятельностью: новые направления исследования. Москва: Ин-т психологии РАН, 2010. 248 с.
6. Ильин Е.И. Психология спорта. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 352 с.
7. Казаков Д.О. Спеціальна психологічна підготовка як чинник підвищення успішності ігрової діяльності кваліфікованих волейболісток: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.01, Харків. держ. акад. фіз. культури. Харків: Б.в., 2014. 20 с.
8. Козина Ж.Л. Индивидуализация подготовки спортсменов в игровых видах спорта: монография. Харьков: Точка, 2009. 396 с.
9. Коломейцев Ю.А. Социальная психология спорта: учеб.-метод. пособ. Минск: БГПУ, 2004. 292 с.
10. Колосов А.Б., Войтенко С.М. Психометрична адаптація опитувальника групової ефективності спортивної команди. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2014. Вип. 32 (4). С. 46–51.
11. Ложкін Г.В. Команда як колективний суб'єкт спільної діяльності. Соціальна психологія. 2005. № 6 (14). С. 52–58.
12. Немов Р.С. Психология: учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: в 3 кн. 2-е изд. М.: Просвещение, 1995. Кн. 1. Общие основы психологии. 496 с.
13. Проценко Г.В. Стиль спілкування тренера як фактор успішності сумісної діяльності у спортивній команді (на прикладі юних волейболісток): автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01. Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. К., 2010. 20 с.
14. Уэйнберг Р.С., Гоулд Д. Основы психологии спорта и физической культуры. Киев: Олимп. лит. 1998. 336 с.
15. Шериф Сархан. Детерминанты психологической сплоченности в спортивной команде: (на примере футбола): автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту: специальность 24.00.01 Олимпийский и профессиональный спорт. Киев, 2012. 18 с.
16. Carron A. V. Colman M. M., Wheeler J. Cohesion and performance in sport: A Meta-analysis. Journal of Sport and Exercise Psychology. 2002. Vol. 24, N 2, 1. P. 68–188.
17. Jowett S. Coach-athlete relationships ignite groupness. In Group Dynamics Advances in Sport and Exercise Psychology. New York: Routledge, 2007. P. 63–77.

References

1. Andreeva H.M. Sotsyalnaia psykholohyia: uchebnyk dlia vysshikh uchebnykh zavvdenyi. 5-e yzd., yspr. y dop. M.; Aspekt Press, 2008. 365 s.
2. Voitenko S.M. Psykholoho-pedahohichni zasoby rehuliatyii spilnoi diialnosti sportyvnykh komand iz riznym typtom vzaiemodii: avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.01; LDUFK. Lviv, 2017. 23 s.
3. Haidar K.M. Sotsyalno-psykholohyheskaia kontseptsyia hruppovoho sub'ekta. Voronezh: Yzd-vo Voronezh. hos. un-ta, 2013. 396 s.
4. Haidar K.M. Sotsyalno-psykholohyheskaia dyahnostyka hrupovoho sub'ekta: ucheb.-metod. posobyе. Voronezh: Yzd-vo Voronezhskoho hos. un-ta, 2012. S. 30–52.
5. Zhuravlev A.L., Nestyk T.A. Psykholohyia upravlenyia sovmestnoi deiatelnosti: novye napravlenyia yssledovanyi. Moskva: Yn-t psykholohyy RAN, 2010. 248 s.
6. Ylyn E.Y. Psykholohyia sporta. Sankt-Peterburh: Pyter, 2008. 352 s.
7. Kazakov D.O. Spetsialna psykholohichna pidhotovka yak chynnyk pidvyshchennia uspishnosti ihrovoi diialnosti kvalifikovanykh voleibolistok: avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykh. i sportu: 24.00.01, Kharkiv. derzh. akad. fiz. kultury. Kharkiv: B.v., 2014. 20 s.
8. Kozyna Zh.L. Yndyvdualyzatsyia podhotovky sportsmenov v yhrovnykh vyдах sporta: monohrafyia. Kharkov: Tochka, 2009. 396 s.
9. Kolomeitsev Yu.A. Sotsyalnaia psykholohyia sporta: ucheb.-metod. posobyе. Mynsk: BHPU, 2004. 292 s.
10. Kolosov A.B., Voitenko S.M. Psykhometrychna adaptatsyia opytuvalnyka hrupovoi efektyvnosti sportyvnoi komandy. Aktualni problemy fizychnoi kultury i sportu. 2014. Vyp. 32 (4). S. 46–51.
11. Lozhkin H.V. Komanda yak kolektyvnyi subiekt spilnoi diialnosti. Sotsialna psykholohyia. 2005. № 6 (14). С. 52–58.
12. Nemov R.S. Psykholohyia: ucheb. dlia studentov vyssh. ped. ucheb. zavvedenyi: v 3 kn. 2-e yzd. M.: Prosveshchenye, 1995. Kn. 1. Obshchye osnovy psykholohyy. 496 s.
13. Protsenko H.V. Styl spilkuvannia trenera yak faktor uspishnosti sumisnoi diialnosti u sportyvni komandi (na prykladi yunykh voleibolistok): avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.01. Nats. un-t fiz. vykhovannia i sportu Ukrainy. K., 2010. 20 s.
14. Ueinberh R.S., Hould D. Osnovy psykholohy sporta y fizycheskoi kultury. Kyev: Olymp. lyt. 1998. 336 s.
15. Sheryf Sarkhan. Determynanty psykholohyheskoi splochennosti v sportyvnoi komande: (na prymere futbola): avtoreferat dyssertatsyy na soyskanye uchenoi stepeny kandydata nauk po fizycheskomu vospytanyiu y sportu: spetsyalnost 24.00.01 Olympyiskyi y professyonalnyi sport. Kyiev, 2012. 18 s.
16. Carron A. V. Colman M. M., Wheeler J. Cohesion and performance in sport: A Meta-analysis. Journal of Sport and Exercise Psychology. 2002. Vol. 24, N 2, 1. P. 68 – 188.
17. Jowett S. Coach-athlete relationships ignite groupness. In Group Dynamics Advances in Sport and Exercise Psychology. New York: Routledge, 2007. P. 63–77.

DOI: doi.org/10.31652/2071-5285-2019-??????

Відомості про автора:

Войтенко С. М.; orcid.org/0000-0003-2590-7189; voytenkosm@ukr.net; Вінницький національний аграрний університет, вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна.